

2.4. PRÁVNÝ ŠTÁT

V roku 2004 nastal obrat v trende vybavovania súdnych prípadov. V roku 2004 sa zastavil pokles v počte vybavených prípadov a od roku 1998 sa po prvýkrát vybavilo medziročne viac súdnych prípadov (súdy vybavili o približne 30 000 prípadov viac ako v roku 2003, v roku 2005 o približne 20 000 viac ako v roku 2004). Následne od roku 2005 súdy ročne vybavujú viac prípadov, ako je počet nových prípadov, čo znamená, že od roku 2005 klesá počet nevybavených prípadov, a je to základ pre postupné skracovanie dĺžky súdnych konaní.

Od roku 2004 nastúpil pozitívny trend, za ministra Harabina nastala v tomto pozitívnom trende zmena k horšiemu. Poklesol počet vybavených vecí ročne. Z hľadiska trendov súdy síce naďalej vybavujú za rok viac prípadov, ako na súdy ročne príde nových prípadov, ale pri zvýšenom počte sudcov celkový objem vybavených prípadov je menší a rozdiel medzi vybavenými prípadmi a novými prípadmi sa znižuje. Napriek tomu, že do systému pribudli sudcovia, súdy ročne vybavili menej ako v roku 2005. (porovnanie rokov 2005 a 2007 – plus 3% sudcov, mínus 2% vybavených vecí, t. j. jeden sudca v priemere vybavil v roku 2007 menej ako v roku 2005).

Logickým dôsledkom stagnácie je, že počas tohto volebného obdobia sa situácia z hľadiska výsledkov, ale ani vnímania stavu justície nezlepšila. Politika strany SMER-SD v oblasti justície nie je čitateľná (ak vôbec existuje), čo je dané tým, že ministerstvo spravodlivosti je v rukách ĽS-HZDS. Vláda pod vedením ministra Harabina za ĽS-HZDS predovšetkým ruší zmeny urobené predchádzajúcou vládou (a to nie len vo veciach, ktoré je vidno, ako napr. obnovenie zrušených súdov, ale aj v spôsobe riadenia, napr. prijímanie nových sudcov a postupné znižovanie počtu vyšších súdnych úradníkov apod.), ale neprináša nové riešenia. Minister Harabin sa snaží budovať si tvár proľudového ministra, ochrancu občana pred zlými exekútormi, notármi apod. Je to póza bez reálneho obsahu. Neočakávame pozitívne výsledky.

2.2.1. Vymožitelnosť práva a efektívny súdny systém

Predstava SDKÚ-DS o právnom štáte je predstava štátu, v ktorom štátne orgány a orgány samosprávy konajú len v medziach zákona. Predpokladom vymožitelnosti práva sú **jasné pravidlá, ktorých aplikácia je predvídateľná** a občan, ktorý sa domnieva, že jeho práva boli porušené, má mať efektívne nástroje na to, aby sa domohol spravodlivosti v reálnom čase. Spravodlivosť nie je len filozofická kategória, ale musí mať reálny obsah, ktorý je daný právnym poriadkom a reálnou možnosťou domôcť sa práv vyplývajúcich z právneho poriadku. Preto úroveň právneho štátu a vymožitelnosti práva je o kvalite a stabilite legislatívy, o kvalite činnosti a rozhodovania všetkých štátnych orgánov, ktoré aplikujú právo a v neposlednom rade o dôveryhodnosti a rýchlosti a kvalitnom rozhodovaní justície, na ktorú sa občan môže obrátiť, ak jeho práva boli porušené.

Zavedenie systému merania dopadov právnych predpisov nielen na podnikateľské prostredie, ktoré presadzujeme, môže skvalitniť právny poriadok na Slovensku a zabrániť zbytočným novelizáciám právnych predpisov.

Vymedzenie **hranice medzi politickými nomináciami a profesionálnou verejnou správou** a stanovenie takých pravidiel výkonu verejnej správy, ktoré zabezpečia kvalitnú verejnú správu pri primeraných nákladoch – to sú predpoklady kvalitnej činnosti a rozhodovania verejnej správy v medziach zákona, a preto ich stanovenie považujeme za dôležité.

Dôveryhodnosť súdov je vo vnímaní verejnosti dlhodobo nízka, pričom mierne sa zlepšujúci trend zaznamenaný počas predchádzajúceho volebného obdobia počas tohto volebného obdobia nepokračuje (Eurobarometer 2008: 29%). Napriek systémovým zmenám a čiastkovým úspechom v období rokov 2002 až 2006 (od roku 2005 súdy vybavujú ročne viac prípadov ako je počet nových prípadov za rok, v roku 2003 bola urobená zmena fungovania obchodného registra) **rýchlosť konania súdov** je občanmi aj podnikateľmi stále kritizovaná a vnímaná ako vážny problém súdnictva.

Z pohľadu “klienta” justičného systému, občana, podnikateľa, ale aj advokáta ako ich zástupcu, je treba zrýchliť konanie na súdoch, zlepšiť kvalitu rozhodovania súdov a odstrániť korupciu na súdoch.

Motívom na korupciu na súde môže byť snaha ovplyvniť výsledok alebo rýchlosť konania. Riešením je predovšetkým **eliminovanie priestoru pre korupciu** a čo najväčšia transparentnosť súdneho systému. Systémovým riešením pre prípady korupcie motivované snahou o rýchle konanie súdu je riešenie prietahov v súdnom konaní. Riešenie týchto problémov justície vrátane kvality rozhodovania nie je možné bez riešenia „problému“ osoby sudcu.

Naše návrhy pre justíciu vychádzajú z akceptácie zásadných systémových zmien urobených v justícii v rokoch 2000 až 2006 a z kritického pohľadu na výsledky týchto systémových zmien predovšetkým z pohľadu klientov justičného systému.

Návrhy SDKÚ-DS v oblasti justície a prístupu k spravodlivosti možno vyjadriť štyrmi cieľmi:

1. chceme “otvorený” súd a súdnictvo,
2. chceme v talároch elitu,
3. chceme zrýchliť súdne konania, a
4. chceme posilniť postavenie občana v prístupe k spravodlivosti.

„Otvorený“ súd a súdnictvo znamená, že chceme transparentnosť všetkého, čo sa deje na súde a na súdoch (s výnimkou informácií, ktoré nemôžu byť prístupné iným osobám ako účastníkom konaní) tak, aby občan, podnikateľ a jeho advokát mali k dispozícii všetky informácie a služby, ktoré potrebuje a súčasne bolo na súdoch vytvorené prostredie garantujúce nestranné rozhodovanie.

Preto presadzujeme, aby všetko o súde, čo občan potrebuje pre kontakt so súdom a kontrolu postupu súdu v jeho prípade bolo **verejne dostupné na internete** (každý súd by mal mať svoju stránku a na nej od údajov o súde, adres, telefónnych čísiel pre účastníkov konania a tretie osoby, úradných hodín, zoznamu sudcov, rozvrhu práce súdu). Pre zabezpečenie verejnej kontroly a porovnanie výkonnosti súdov **by mala byť na internete zverejnená aj kompletná štatistika súdu**. Okrem všeobecných informácií o súde aj informácie o konaní a pojednávaní (okrem zoznamu pojednávaní súdov by bolo možné aj sledovať štádium konkrétneho konania prostredníctvom internetu pre účastníkov konania a ich advokátov).

Trváme na **zachovaní náhodného pridelovania** súdnych prípadov jednotlivým sudcom a rozšírení tohto princípu aj na Ústavný súd SR.

Presadzujeme elektronické záznamy (nahrávanie) všetkých súdnych pojednávaní ako prostriedok kontroly záznamu z pojednávania.

V záujme garantovania neustrannosti rozhodovania sa domnievame, že sudca zásadne, až na výnimočné situácie, nemôže komunikovať s účastníkmi konania mimo pojednávania. Budeme preto presadzovať, aby akúkoľvek komunikácia medzi sudcom a účastníkom konania musel sudca zaznamenať v spise. Porušenie tejto povinnosti by malo byť disciplinárne sankcionované.

Zriadenie kancelárií prvého kontaktu ešte vo volebnom období 2002 až 2006 sa osvedčilo, navrhujeme okrem kancelárií prvého kontaktu zriadenie call centra na každom súde s cieľom uľahčiť komunikáciu občanov, podnikateľov so súdom bez nutnosti komunikovať priamo so sudcom.

Budeme presadzovať, aby **všetky rozhodnutia boli prístupné prostredníctvom internetu na jednom mieste a v užívateľsky priateľskom prostredí** (vrátane rozhodnutí Najvyššieho súdu, okrem špecifických výnimiek zo zákona).

Podporujeme vytváranie podmienok na to, aby sa verejnosť vo väčšej miere mohla podieľať na **občianskej kontrole súdov**, napr. svojou účasťou na pojednávaniach. Podporujeme občiansky monitoring súdov.

Chceme v talároch elitu, pretože osobnosť sudcu je predpokladom neustranného a kvalitného rozhodovania. **Morálny a charakterový rozmer** osobnosti sudcu považujeme za **rovnako dôležitý ako odbornosť a schopnosť rozhodovania**. Sme presvedčení, že tento rozmer osobnosti sudcu môže najlepšie posúdiť osoba bez akýchkoľvek väzieb na justičné prostredie, preto budeme presadzovať čisto občiansky prvok v súdnej rade a v disciplinárnych senátoch (osoby volené NR SR, menované vládou, resp. prezidentom by nemuseli byť ani sudcovia ani právnici).

Sme presvedčení, že je potrebné pripraviť **nové pravidlá a kritériá pre výberové konania na sudcov** (vrátane prípravy na povolanie), základné kritériá navrhujeme upraviť v zákone. Sudca sa musí stále vzdelávať, účasť na vzdelávaní by sa mala prejaviť v hodnotení sudcu. Vzdelávací systém založený na Justičnej akadémii navrhujeme otvoriť pre konkurenciu tak, aby sudca mal právo zvoliť si aj iný vzdelávací projekt.

Presadzujeme, aby **sudca musel podliehať hodnoteniu svojej práce** (vrátane priebežného) a pozitívne hodnotenie by malo byť predpokladom jeho kariérneho rastu. Negatívne hodnotenie by sa malo prejaviť negatívne, hodnotenie pod zákonom stanovenú hranicu by malo znamenať zníženie platových náležitostí a pod určitú hranicu opakované hodnotenie v kratšom čase. Dve negatívne hodnotenia by mali znamenať zánik funkcie sudcu (sme si vedomí, že takéto riešenie vyžaduje zmenu Ústavy SR).

Chceme **zrýchliť súdne konania**, čo vyžaduje presadiť dobré procesné pravidlá, dobrú organizáciu práce na súde, kvalitné riadenie súdu. Presadzujeme využitie elektronickej

komunikácie zo súdom, rozšírenie možnosti používania formulárov a zjednodušených procesných postupov.

Vychádzajúc zo štatistík, z ktorých vyplýva, že kapacita justície je dostatočná, len **kapacity nie sú rovnomerne rozložené** na jednotlivých súdoch na Slovensku sa domnievame, že nie je potrebné zvyšovať počet sudcov, ale vytvoriť podmienky pre zvýšenie mobility sudcu, okolo sudcu vytvoriť kvalitné tímy, využiť potenciál vyšších súdnych úradníkov na rozhodovanie v jednoduchších veciach a zlepšiť organizáciu práce na súdoch.

Predseda súdu je zodpovedný za jeho chod, organizáciu práce a využívanie jeho kapacity. Motivácia predsedu súdu podľa súčasného právneho stavu je relatívne nízka, preto **navrhujeme citel'nú finančnú motiváciu predsedu súdu** ako osoby zodpovednej za chod súdu a jeho výsledky, prepojenú na pravidelné vyhodnocovanie výsledkov súdu. Príkladom riešenia je flexibilný príplatok za riadenie u predsedu súdu v závislosti od výsledkov súdu, kritériá pri priznaní príplatku by mali byť exaktné (z dôvodu zamedzenia zneužitia, a tým oslabenia nezávislosti súdu). Navrhujeme systém negatívnych kritérií previazaný so znížením príplatku. Súčasne treba využívať programové rozpočtovanie až po jednotlivé súdy.

Konkurenciu považujeme za osvedčený motivačný faktor, ktorý môže pôsobiť aj medzi jednotlivými súdmi s využitím prestíže súdu. Preto navrhujeme, aby boli **verejne prístupné** nielen celoslovenské a krajové štatistiky súdov, ale aj **štatistiky za jednotlivé súdy**, vrátane vývoja výsledkov jednotlivých súdov a ich porovnaní.

2.2.2. Dostupnosť právnych služieb

Chceme **posilniť postavenie občana** v prístupe k spravodlivosti.

Centrum právnej pomoci považujeme za inštitúciu, ktorá môže efektívne zabezpečiť prístup k spravodlivosti aj pre nemajetných. Pokiaľ ide o koncept ďalšieho pôsobenia Centra právnej pomoci, prikláňame sa k **rozšíreniu poskytovania služieb centrom** pre všetky oblasti práva s negatívnym taxatívnym vymedzením niektorých oblastí (najmä oblasť trestného práva by bola vylúčená z pôsobnosti centra, pričom ale aj z trestného práva by ostala v pôsobnosti oblasť zastupovania práv poškodených v trestnom konaní). Takýmto spôsobom by nebolo limitované poskytovanie služieb predmetom sporu (samozrejme s výnimkou negatívne vymedzených oblastí), ale len majetkovými pomermi klienta. Vo vzťahu k majetkovým pomerom chceme namiesto jednej striktnej hranice materiálnej núdze stanoviť škálu hraníc s tým, že v závislosti od úrovne materiálnej núdze bude stanovený rozsah participácie klienta na nákladoch poskytovanej služby. Dôraz chceme klásť na prevenciu. Naďalej predpokladáme spoluprácu s advokátmi, pokiaľ ide o zastupovanie na súde.

V súčasnosti, v čase trvale sa meniacej legislatívy, prístup k spravodlivosti bez spolupráce s advokátom nie je možný. Vzťah medzi klientom a advokátom je pritom charakteristický informačnou asymetriou v neprospech klienta. Preto si kladieme za cieľ vytvoriť podmienky pre to, aby každý občan mal možnosť poznať svoje **práva vo vzťahu k advokátovi**, a to pravidlá odmeňovania, povinnosti advokáta. Informáciu o špecializácii advokáta považujeme za súčasť minima informácií, ktoré by advokát mal byť povinný poskytnúť klientovi.

2.3. BOJ PROTI KORUPCII

V boji proti korupcii a v zužovaní priestoru pre korupciu SMER-SD (vláda) odmieta urobiť akékoľvek systémové kroky, boj proti korupcii je v polohe rétoriky a v prípade tlaku zvonka v polohe represie (premiér príde, „urobí krik“ a niekoho odvolá). Premiér Fico vyhlásil, že právny poriadok je v poriadku, treba odstrániť príčiny, ktoré vidí v minulosti (najmä v privatizácii), preto jeho hlavnou agendou v tejto oblasti je zákon o preukazovaní pôvodu majetku. Premiér Fico verejne vyhlásil, že klientelizmus nepovažuje za korupciu a za neetické považuje len tzv. rodinkárstvo. Výslovne podporil stranícky klientelizmus. Verbálna podpora klientelizmu v kombinácii s absenciou akýchkoľvek systémových krokov na zužovanie priestoru pre korupciu vytvára prostredie priaznivé pre všetky formy korupcie a klientelizmu.

Naše návrhy na riešenie problému korupcie vychádzajú z tézy, že najefektívnejším nástrojom boja proti korupcii je **odstránenie priestoru pre korupciu**.

Opodstatnenosť konceptu potlačania korupcie odstránením jej základných príčin potvrdzujú prieskumy verejnej mienky, z ktorých vyplýva, že korupcia sa počas predchádzajúceho volebného obdobia (2002 – 2006) znížila v tých oblastiach, v ktorých sa uskutočnili štrukturálne a organizačné reformy a, naopak, koncentruje sa predovšetkým tam, kde prevažuje dopyt po službe nad jej ponukou a zo sektorového hľadiska v tých sektoroch, v ktorých neprebehli alebo neboli dokončené reformy, t. j. v tých sektoroch, ktoré nefungujú. Preto miera znižovania korupcie v sektoroch zdravotníctva, justície, polície a školstva, ktoré sú z hľadiska vnímania korupcie považované za sektory s koncentráciou korupcie, je podmienená uskutočnením zmien v týchto sektoroch. Výsledkom bude nielen lepšie fungovanie, ale aj nižšia korupcia.

Napriek sektormi predstavuje priestor pre korupciu akékoľvek nakladanie s majetkom štátu, štátne dotácie, špecificky dotácie, resp. poskytovanie zdrojov z eurofondov a verejné obstarávanie.

Počas tohto volebného obdobia, napriek sľubom dominantnej vládnej strany SMER-SD, je boj proti korupcii v polohe prázdnej rétoriky, pod tlakom verejnej mienky v polohe represie, ale chýbajú akékoľvek systémové riešenia, či už problémových rezortov alebo napriec rezortmi v podobe zužovania priestoru pre korupciu.

Za univerzálne nástroje na zníženie priestoru pre korupciu považujeme:

- jasné, vopred známe pravidlá,
- rozhodovanie na základe objektívnych kritérií (obmedzenie subjektívneho rozhodovania),
- transparentnosť rozhodovacích procesov umožňujúca verejnú kontrolu (prístup k informáciám, zverejňovanie informácií).

Považujeme za zásadne dôležité vytvárať **podmienky pre verejnú kontrolu verejnej správy**, preto budeme naďalej presadzovať maximálnu transparentnosť činnosti verejných orgánov a inštitúcií, aby princíp, „čo nie je tajné je verejné“, s ktorým bol v roku 2001 prijímaný zákon o slobodnom prístupe k informáciám, bol reálne napĺňaný.

Pri pridelovaní dotácií, vrátane pridelovania eurofondov, navrhujeme zaviesť povinnosť všetkým poskytovateľom **vopred stanoviť jasné pravidlá**:

- pre poskytovanie dotácií, vrátane kritérií pre ich pridelenie a tieto zverejniť,

- pre rozhodovanie o žiadostiach, vrátane zloženia komisie a zákazu konfliktu záujmov a tieto zverejniť.

Navrhujeme **rozšírenie okruhu informácií** zverejňovaných o poskytnutých dotáciách.

Pri nakladaní s majetkom štátu (prevod, nájom) presadzujeme **transparentné, t. j. súťažné formy** nakladania s majetkom štátu (verejné súťaže, dražby). Akékoľvek nakladanie s majetkom štátu musí byť prístupné verejnej kontrole, t. j. zverejnené, vrátane informácií o záujemcoch o štátny majetok a ponúkaných podmienkach zo strany záujemcov.

Presadzujeme používanie súťažných metód verejného obstarávania, vždy keď je to možné a navrhujeme zverejňovanie informácií o všetkých verejných obstarávaníach na internetovej stránke Úradu pre verejné obstarávanie (ktorý navrhujeme zlúčiť s Protimonopolným úradom, pozri 2.1.2. Štátna správa).

Podporujeme zavedenie a rozvíjanie **elektronického verejného obstarávania** ako povinnej formy obstarávania.

Podporujeme **spoločné verejné obstarávanie**. V súvislosti so spoločným verejným obstarávaním je potrebné určiť komodity, pri ktorých je spoločné verejné obstarávanie použiteľné a osobitne sa zamerať na transparentnosť procesu obstarávania a vyriešenie konfliktu záujmov pri rozhodovaní v procese verejného obstarávania.

Navrhujeme zaviesť pre oblasť štátnej správy **štandardy pre obstarávanie bežne používaných tovarov** (ako má vyzerat' kancelária úradníka, vyššieho súdneho úradníka, aké parametre má mať auto, atď.)

Po finančnej decentralizácii sa problém **korupcie v samospráve** stáva stále dôležitejším. Vnímame tento problém, a aj na úrovni samosprávy chceme presadzovať zavádzanie štandardných nástrojov predchádzania korupcie, a to predovšetkým:

- rozšírením priestoru pre verejnú kontrolu činnosti obce, okruh povinne zverejňovaných informácií obcou by mal byť stanovený v zákone,
- odstránením subjektívneho rozhodovania všade tam, kde to je možné (za osobitný priestor pre korupciu možno považovať niektoré oblasti rozhodovania, ako napríklad rozhodovanie vo veciach stavebného zákona, územné rozhodovanie, rozhodovanie o pokutách, čierne stavby) a zverejňovaním rozhodnutí orgánov samosprávy,
- podporou účasti občanov na rozhodovacích procesoch, ktorá zahŕňa nielen účasť občanov v správnych konaniach, ale napr. aj pripomienkovanie návrhov všeobecne záväzných nariadení (VZN) na úrovni obce obdobne ako na celorepublikovej úrovni, organizovanie verejných zhromaždení občanov k niektorým témam, apod.

Chceme znova otvoriť diskusiu na tému **politických nominácií a odpolitizovania štátnej správy**. Je nevyhnutné vymedziť hranice medzi politickými nomináciami a profesionálnou štátnou správou a dať im pravidlá.

Korupcia je aj problém politického života, a preto chceme hľadať riešenia pre zlepšenie pravidiel financovania politických strán a deklarovania majetku a konfliktu záujmov verejných činiteľov a najmä kontroly ich dodržiavania.